

Eeldan kunstnikus võimet üllatada

Lavastaja Hendrik Toompere, kuidas te oma lavastuse tarvis kunstniku valite?

Sõltub loost, mis lavale tuleb. Olen koostööd teinud paljude inimestega, kuid aja jooksul on välja kujunenud teatud suhted paari inimesega, kelle peale ma võin alati kindel olla. Palju sõltub ka sarnasest maailmatajumise viisist. See on ehk kõige tähtsam. Ja kunstniku puhul eeldan ma ka võimet mind üllatada.

Maalija teatris

Priit Pangsepp (fotol) on Kursi koolkonna liige. Maalija. On Viljandi mees. On teinud ka teatrikujundusi.

Mille pooltest erineb etenduse kujundamine maali maalimisest?

Mõlemad on kunst, see-pooltest justkui ei erinegi. Maalimine on mediteeriv ja üksinduses sindiv ning paljuski ei jõua vaatajani. Mõnda pilti kohe ei tahagi kellelegi näidata ja mõnda pilti teha.

Etenduse puhul vist nii ei saa, sest teatris toimib paljuski kollektiivne vastutus vaataja ning protsessis osaleja ees.

Kas oled vastu võtnud iga pakkumise teha lavakujundust?

Jah, olen. Lavastajad, kes kutsunud on, on olnud head

Ugala aja lugu, räägivad kunstnikud

Teatriaasta esimene kuu, jaanuar, oli Viljandi Ugala teatri kuu. Kutseline Ugala sai 80aastaseks. Ilmus ka raamat, Ugala aja lugu. Raamatus saavad teiste seas sõna teatrikunstnikud.

Ingrid Agur - teatrikunstnik, Ugalas 1964–2001: “Loobumised kevade kasuks” oli Satsil üks tore asi. Minu kujundus oli tühi lava, eeslaval nagu küntud põld, mis läks maalinguga edasi horisonti. Ainult toolid laval ja üks tohutult suur vahtraoks (sellega oli muidugi tegemist, kõik lehed tuli üks-haaval välja lõigata, ega kusaigilt midagi saada ei olnud). Aga enne kui tükk välja tuli, ütles Sats: “Tead, mul on vaja siia üht raami, aknaraami, tahaks teha ühe misanstsenei, kus tegelased vaatavad aknast välja...” Vaidlesin tükk aega vastu, siis lõin käega ja tegin raami. Mängisime siis Draamateatris, Ird oli vaatamas, lõpuks võttis mul ümber õla kinni ja ütles: “Tubli tüdruk! Ainult et miks sa selle raami eeslavale panid?”

Mis teeb kunstnikust teatrikunstniku?

Neljamõõtmeline mõtlemine ja võime muuta tavalised asjad ebatavaliseks ning vastupidi.

Kui tähtis või vähetähtis on lavastajale kunstnik?

Paar üksikut erandjuhtumit välja arvata, on kunstnik mulle väga oluline. Kunstnik on oma loominguga nagu viljakas muld, millel siis külv kas hakkab kasvama või mitte

tuttavad. Huvitav materjal, siis ei olegi leidnud põhjust, miks peaks ära ütlema.

Mida annab kunstnikule võimalus kujundada etendust?

Tegelikult on see üks raske ettevõtmine inimesele, kes on harjunud töötama üksinduses. Kõik see pidev enesetõetus ja selgitustöö, et see, mis mõeldud, ka selle valitud teekonna lõpus sedasi välja näeks, ku is kõigevägevama ees kokku lepitud.

Krista Tool - teatrikunstnik, Ugalas 1980-2003: “Silvi Kard tegi mulle rekvisiite. Mäletan, kuidas Silvi tegi mingi muinasjutu jaoks ühe karunaha. See oli niivõrd hästi tehtud, pea ja nakk, et see varastati viisi ehtsa pähe ära. Vilma Välja oli siis meeste-rätsep ja oli mingi kostüüm, kus ma tahtsin, et värviline vooder keerab kuskilt välja, aga ma ei teadnud, kuidas selle sinna saab. Vilma oli võtnud, värvinud kodus ära tüki riiet ja teinud täpselt nii, nagu ma olin tahtnud. Niisugused asjad on meelde jäänud, see nii puudutas – inimesed tõesti teevad nii, nagu sa mõtled ja õigeks pead, ja nad ISE teevad seda! Tabavad ära ja kõik on võimalik.”

Kunstnik Ervin Õunapuu: LAVASTUSE SÜND ON KOLLEKTIIVNE LOOMING

Ervin Õunapuu, oled olnud teatrikunstnik, lavakujundaja, nüüd lavastuskunstnik. Ilmselt on heal lapsel palju nimesid. Milline on olnud nende 25 või rohkema aasta jooksul, kui oled teatris töötanud, muut(ed) kunstniku töös?

Ega muutunud pole eriti miskit, lavapoisid käivad ikka ringiratast, haamer käes ja naelad suus. Samas on tulnud kasutusele erinevaid fantastilise kvaliteediga materjale, välismaalt saab tellida kiviseina imitatsioone, imeilusaid lilli, alumiiniumkeevitust, tohutuid purskkaevusid ja muid uskumatuid toredusi. Ükskõik, kui hull idee pähe ka ei karga, kõik, mille järele hing igatseb, on võimalik – vali kataloogist tootenumber ja vajalik detail saadetakse kas või maailma ot-sast kohale.

Kes teeb ettepaneku etenduse kujundamiseks?

Lavastaja on lavastuse algus ja ots, ka lavakujundus algab ja lõpeb temaga. Tavaliselt kunstnik vaid realiseerib lavastaja ettekujutusi ja nägemusi, on sidemeheks lavastaja ja teostajate vahel. See on karmilt öeldud, aga paraku nii on. Noored kunstnikud (ka mina omal ajal) ei taha aru saada või ei julge tunnistada, et lavastuse sind on kollektiivne looming. Iga sekund lavaruumis ja -ajas peab olema tervik – näitleja, dekoratsioon, rekvisiit, valgus ja helikujundus peavad hingama ühes ja samas rütmis, kui see nii pole, sünnib vaataja silme all ja peas suur piinlik arusaamatus.

Mis kaalutlustel nõustud?

Lavastaja isik on tähtis, teen koostööd ainult nendega, kelle loomingut tunnen ja hindan. Olen juba nii vana, et ei viitsi vaielda või veel vähem end vägistada võoraste ideede ja arusaamadega.

Kust tuleb esimene idee?

Kui lavastajal on põhijooni-sed peas valmis mõeldud - näiteks millist ruumi ja mis detaile ta selles ette kujutab, siis on väga hea koos edasi fantaseerida ja tervikut kokku klapitada. Selline ühislooming ongi kõige huvitavam, kontrollida ideede realiseerumist ja siis vastavalt kas petuda või hõisata.

Kui palju see töö käigus võib muutuda?

Ka minu kontol on paar sellist lavakujundust, mille lõpp-resultaat erineb esialgsest visioonist 99%.

Kas teed joonised, maketi?

On kujundusi, mille tööjoonised mahuvad salvrätikule, on ka selliseid, mille kavadite pakk on paks nagu piibel. Kuidas kunagi, mõnikord on näiliselt lihtsa idee teostamiseks vaja inseneride või peenmehhaanikute abi. Mul endal tehniline taip puudub, pealegi olen matemaatiline idioot selle sõna kõige otsesemas mõttes – erinevas mõotkavas arvutamine pakub mulle tõelisi piinu. Olen elus vaid paar maketti teinud, ka maketi kallal nokitsemine pole mulle kontimööda – lihtsalt tüütu ajaraisk, sest laval ja kujundatud valguses avaneb niikuinii sootuks teine pilt... Harilikult on mu kujundused nii lihtsad, et maketti polegi vaja.

Kes on kunstniku abilisel?

Abilisi on musttuhat ja mida professionaalsemad nad on, seda parem. Mul on elus vedanud nii lavastuala juhatajate, butafooride, puuseppade, metallimeeste, maalijate kui ka paljude teiste oma ala meistritega. Rätsepatest ja õmblejatest rääkimata. Pean neid kaaskaloojateks, väga palju asjadega on nii, et lihtsalt pole võimalik teha paberile 1:1 joonist, nii tulebki välja, et tööjoonis on tegelikult inspireerijaks nii tiserile kui ka sepale; nad igaüks panevad dekoratsiooni igasse detaili midagi endast, midagi sellist, mille peale ma ise poleks kunagi tulnud. Teostaja, kes realiseerib mu kavandi millimeetri pealt, pole mulle kunagi meeltnööda – siis näen kohe enda vigu ja see on igavesti vastik tunne. Lavakujunduse resultaat sõltub mitme inimese koostööst, mida parem on meeskond, seda uhkem on lavapildi ja kogu etenduse mõjuvõim. Ükski lavastus ei püsi koos ilma valguse ja helikujunduseta, need lisavad lavastusele just selle maagia, mida ei saa sõnadega väljendada. Viimased valgusproovid enne esietendust ongi teatritöö juures kõige põnevamad – kõik saavad sõna otseses mõttes valgustatuks ja tihti sünnib ka nii palju räägitud ja otsitud teatriime.

Kui palju saab näitleja kujunduse valmimisel kaasa rääkida?

Igaüks püsigu omas rõõpas. Näitleja töö on näitlemine, ma ei astu iial kunstnikuna lavale, et juhendada näitlejaid, kuidas üht või teist rolli teha. Olen viibinud juures, kui näidendist sünnib lavastus,

Lavastaja Hendrik Toompere ja lavastuskunstnik Ervin Õunapuu 2005. aastal Draamateatris etenduse “Savanarola tuleriit” proovis. Foto erakogust

Hendrik Toompere jr 1988 lõpetanud TRK lavakunstikateedri XIII lennu 1988-1990 Noorsooteatri näitleja 1990-1998 Eesti Draamateatri näitleja 1998 Eesti Draamateatri lavastaja	Ervin Õunapuu: 1980 lavastuskunstniku debüüt Vanemuises 1980-2006 kujundanud üle100 lavastuse, sh 8 ooperit (Eespere, Orff, Puccini, Sumera, Tamberg, Tshaikovski, Verdi)
Lavastusi: 1994 Slawomir Mrozek “Suvepäev” 1995 Flan O'Brien "Kolmas politseinik" 1996 Philip Ridley "Maailmakõiksuse kiireim kell" 1997 Andrus Kivirähk "Atentaat" 1998 Yasmina Reza "Kunst" 1998 Tom Stoppard "Armastuse lejutajad" 1999 Jim Cartwright "Tee" 2000 Moliere "Don Juan" 2000 Mihkel Ulman "Teekond kappi" 2001 Boguslaw Schaeffer "Siinseal" 2001 Roberto Garcia "Kokkade õõ" 2001 Andrus Kivirähk "Rehepapp" 2002 Paul Webb "Neli rüütli" 2003 Mihkel Ulman "Kajakamägi" 2004 Hristo Boytchev "Polkovnik lendab õhku" 2004 Tom Vinterberg "Pidusöök" 2005 Mart Kivastik "Savanarola tuleriit" 2005 Tom Stoppard "Rosencrantz ja Guildenstern on jälle surnud" 2005 Mart Kivastik "Põrgu Wark"	Lavastusi: 1994 "Sannikovi maa armastajad" - Von Krahli Teater (koos Toomas Saareperaga) 1994 "Kruppi viimane lint" - Von Krahli Teater (koos Toomas Saareperaga) 1995 "Van Goghi tundmatud aastad" – Eesti Draamateater (koos Toomas Saareperaga) 1995 "Noa laev" - Rakvere Teater (koos Toomas Saareperaga) 1995 "Immelmanni sõlm" – Von Krahli Teater (koos Toomas Hussariga) 1998 "Tule minuga lendama" – Eesti Draamateater (koos Toomas Hussariga) 1988 "Surn ooperis" - Eesti Draamateater (teksti autor, kunstnik, lavastaja) 2000 "Sünkroniseerijad" - Von Krahli Teater (koos Toomas Hussariga) 2000 lühiooper "Gurmaanid" – rahvusoooper Estonia, helilooja René Eespere (libreto, lavastus, kujundus) 2005 Pip Utton ADOLF, adaptatsioon, lavastus, kujundus Vanemuises 2006 ooper "Gurmaanid-2" – rahvusoooper Estonia, planeeritud esietendus 3. märtsil

mille on sünnitanud luik, haug ja vähk – see on õhtut täitev arusaamatu vaatemäng.

Tihti teed sina kujunduse ja keegi teine kostüümid. Miks nii?

Kuidas kunagi, siiski on vähe neid näidendeid, kus ma tahan ise kujundada kostüüme. Mulle meeldib kokku ot-sida ja passitada sõna otseses mõttes vanu kostüüme, eriti selliseid, mida pole keegi paar-kolmkümmend aastat näinud ega puudutanud. Teat-

rite ladudes on tallel kümneid tuhandeid kostüüme, mis ootavad oma aega. Nende seast võib leida fantastilisi rõivaid, mis mõjuvad laval hoopis teisiti kui äsja nõelastilmast tulnud. Samas on lavastusi, mis nõuavad uusi kirkaid materjale ja originaalseid tegumode – see on keeruline maailm, millele peab täielikult pühenduma. Ma ei pea õigeks, et eesriide avanedes publik fantastilisi rõivaid, mis omavastutus teistmoodi väsitav ja kurnav – pead iseendaga lõputuid dialooge nagu skisofreenik ja mulistad mingis omaenda keedetud rokas, mis lõpuks tuleb endal ära

Lavastaja on ühtlasi kunstnik etenduse juures. On see hea, halb...?

Ühest küljest, kitsalt vaadatuna, on see väga hea – võtad kogu vastutuse enda peale ja avad kogu oma maailma ise ning ei pea kellegagi arvestama, veel vähem vaidlema või muud moodi näreve rikkuma. Samas on selline omavastutus teistmoodi väsitav ja kurnav – pead iseendaga lõputuid dialooge nagu skisofreenik ja mulistad mingis omaenda keedetud rokas, mis lõpuks tuleb endal ära

siüa. Aga keegi polegi kunagi öelnud, et teatrikunstnik-lavastaja elu peab olema lust ja lillepida.

Kas kujundus muutub, võib muutuda reagetenduste käigus?

Kujundus muutub külalisesetenduste käigus, teatrite lavad on eri suuruses ja lavatehnilised võimalused samuti. Kõige vähem kannatavad lavakujundused/erinevad pildid, mis on lahendatud nappide vahenditega. Mis viga viia etendus kas või kitsuke-

se maakultuurimaja saali, kui kujundus piirdub ühe tooliga. Hügielehitised ja keerulised vahetused kaotavad sageli poole või enam, kui lavastus kodulavalt kuhugi mujale viiakse. Osa teatreid teebki kujundusest ka väljasõiduvariandi, loomulikult saavad sellist luksust endale lubada vaid suured riigiteatrid, kel palju raha.

Oled olnud ka teatri peakunstnik. Milliseid lisakohustusi see sinult nõudis?

Taevas halasta, see kõik oli nii ammu ja pealegi ajal, kui rohi polnud nii roheline ja suhkur nii magus kui praegu. Kolm aastat provintsilinnas oli omamoodi ülikool, mille läbi häda ka läbisin, imekom-bel ilma suuremate skandaalideta. Mäletan mingit lõputut jama fuajee aknakardinate ja lillepottidega. Kohutav nagu õudusunenägu. Ma pole iial hakkama saanud ülesannete ja kohustustega, mis mind ei huvita. Ent kahtlemata sain sellest ajast kaasa üliväärtuslikke kogemusi, selliseid, mis praegugi marjaks kuluvad.

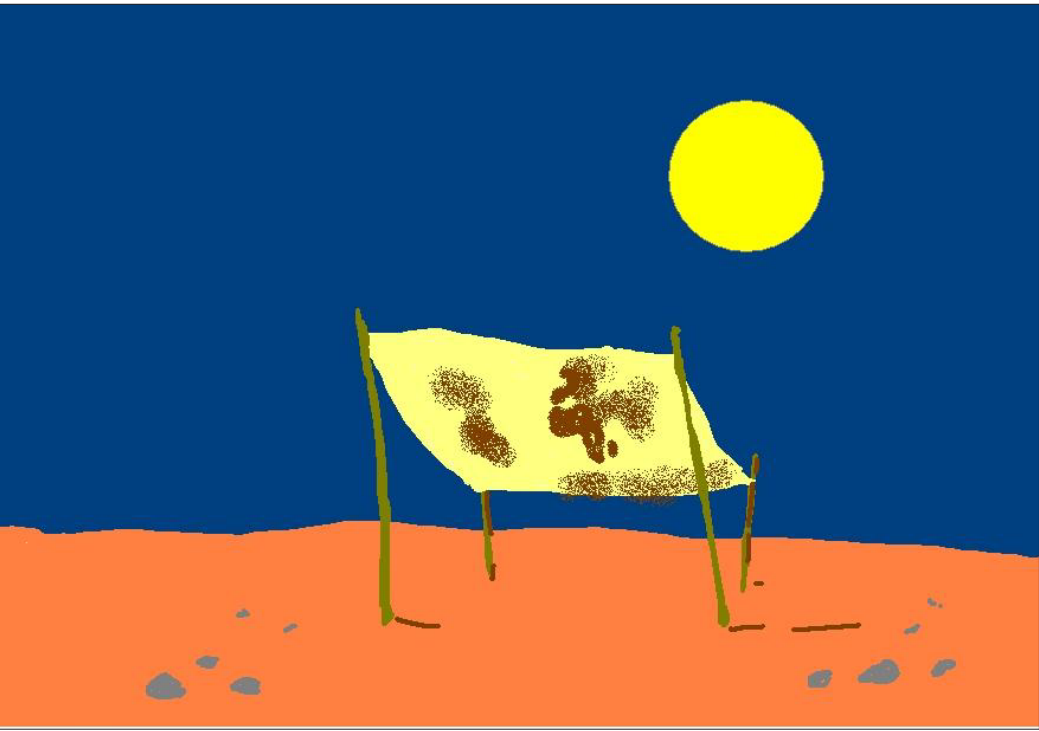
Sinu esimene lavakujundus, viimane, milline oli huvitavaim, igav, parim?

Igavaid ja kehvakesi ma ei taha mäletada, mõni töö paneb veel praegugi punastama. Esimene lavakujundus oli Egon Ranneti näitemängule „Südamevalu“, kus peaosas mängis Evald Hermaküla ja mille lavastas Kaarel Ird. See on üks minu parimaid kujundusi, ilma igasuguse ironia-ta. Arvan nii, sest mäletan seda tööd just nii – see oli ligi veerand sajandit tagasi. Ja parimaks pean alati viimast tööd, praegusel hetkel „100 aastat...“ Vanemuises, mis esietendus 28. jaanuaril Hendrik Toompere jr lavastusena. Koostööd Hendrikuga on alati märkimisväärne ajahetk minu elus.

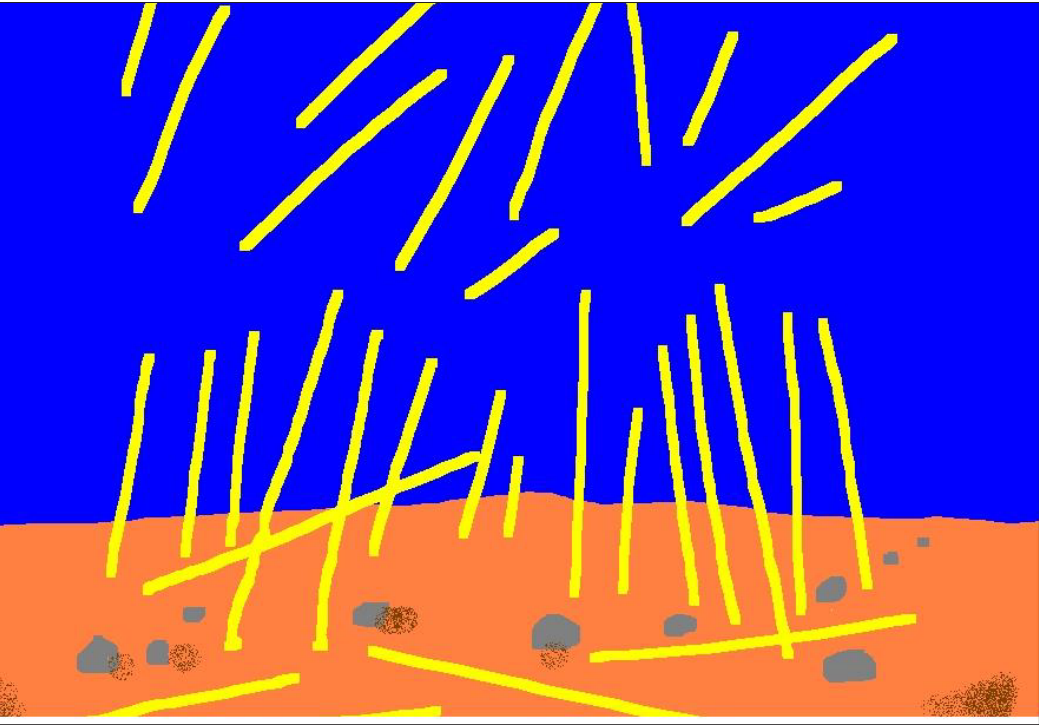
Milline lavakujundus on hea?

Alasti näitleja tühjas ruumis künlavalgel. Nägin sellist lahendust Bochumis, see oli täiesti vapustav elamus. Kuldses poolhämarauses vaid näitleja ja tekst. Kuna ideaal on juba sakslaste poolt realiseeritud, püüden kujunduse poole, mis eksponeerib maksimaalselt näitlejat ega tor-ka totralt silma. Kui lavastuse juures kiidetakse ainult kujundust, on tegemist totaalselt ebaõnnestunud tööga.

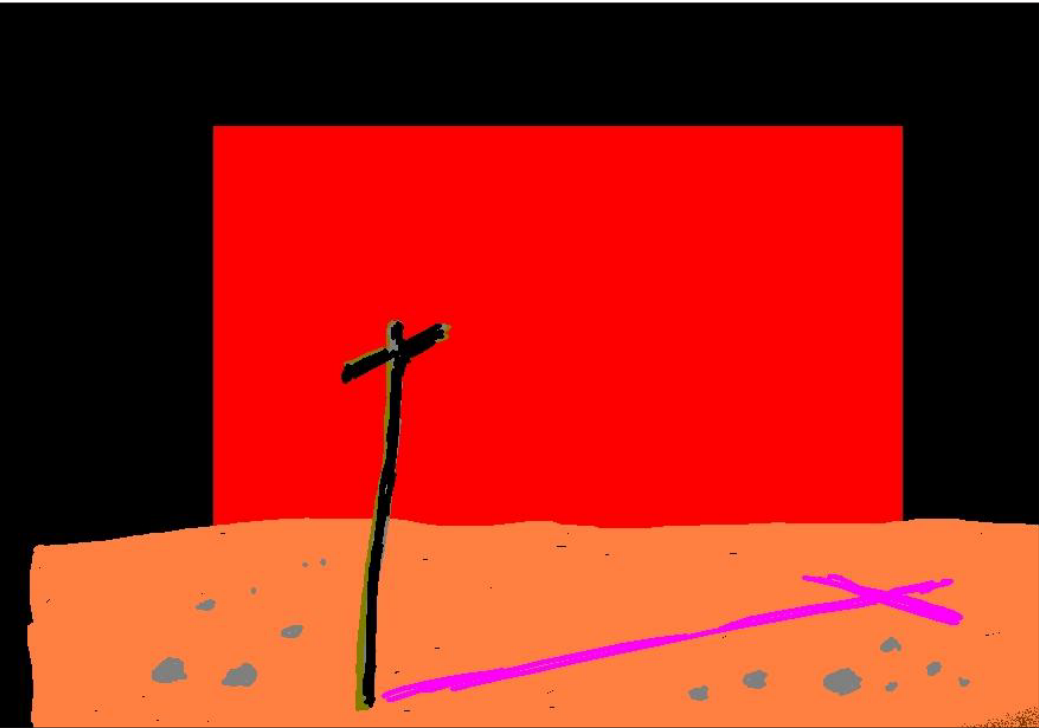
Küsis Margus Mikomägi

I vaatus: Proloog.

I vaatus: Linna ehitamine.

I vaatus: Linn.